

Knjiga koju su trebali napisati muslimani...

John L. Esposito. *Što bi svatko trebao znati o islamu*. Preveli: Nevad Kahteran i Ivan Koprek. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 2003, 219 str. A5 formata.

Opća je ocjena da je islamska knjiga kod nas doživjela procvat u posljednjih deset godina. Uočljivo je, međutim, da na jednoj strani imamo mnoštvo izdanja na konvencionalne teme dok neke teme i oblasti još uvijek ostaju 'nepokrivene'. Veliki je broj biografija Božijeg poslanika, a.s., koje su nalik kao jaje jajetu, kao i različitih izbora hadisa, dok istovremeno ne postoji nijedan dobar uvod u metodologiju islamskog prava, savremeno djelo posvećeno islamskom porodičnom pravu, komentar neke od važnijih zbirki hadisa,¹ i slično. Jedna od knjiga koja je jako nedostajala u islamskoj biblioteci bio je i sažeti uvod u islam za nemuslimane. Kao i više puta dosada umjesto samih muslimana taj važan posao uradio je – kako je najbolje znao i umio – John L. Esposito. Predajući strancima u okviru programa Diploma u islamskim naukama na Fakultetu islamskih nauka došao sam do zaključka da je ovo najpodesnije štivo za brzo upoznavanje nemuslimana sa islamom. Do sličnog zaključka došli su i oni koji u Bosni rade sa muslimanima koji se tek u zrelih godina upoznaju sa svojom vjerom.

Ovo djelo je na engleskom objavljeno 2002. a u podnaslovu stoji: «americki strucnjak odgovara na cesto postavljana pitanja o islamu». Za dobre poznavaoce opusa profesora Esposito u ovoj knjizi nema gotovo nicega novoga osim forme u kojoj je materija izložena, a to je takozvana forma «pitanja i odgovora». Pitanja su podijeljena u sedam cjelina: općenita zapažanja, vjerovanje i praksa, islam i druge vjere, obicaji i kultura, nasilje i terorizam, društvo, politika i privreda, te muslimani na Zapadu. Knjiga još sadrži autorov predgovor hrvatskom izdanju, pojašnjenje manje poznatih rijeci, sugestije za dalje citanje, pogovor dr. Ivana Kopreka, opsežnu bilješku o autoru dr. N. Kahterana te indeks imena i pojmova. Pitanja su direktna: Šta je Kaba?, Imaju li muslimani sedmicni obred?, Kakvo je islamsko bankarstvo?, Zašto se muslimani protive plesu?, Dopušta li islam bombaše-samoubice?, itd. Odgovori su sažeti i rijetko duži od dvije stranice. S obzirom na okolnosti u kojima je pisana, osnovna poruka knjige je da je islam jedna velika religija i civilizacija, i da je teroristi koji nose muslimanska imena predstavljaju u mjeri u kojoj teroristi i ratni zlocinci sa kršćanskim ili jevrejskim imenima predstavljaju kršćanstvo i židovstvo. Oni na Zapadu koji teroriste ipak uzimaju za autenticne predstavnike islama ocito primjenjuju duple standarde prema trima velikim vjerama i vjerskim zajednicama, zaključuje autor.

Rijec je, dakle, o vrlo jednostavnoj knjizi, sa jednostavnim idejama izraženim na jednostavan način. Razlog zbog kojeg je nije napisao neki musliman treba tražiti u našoj naviknutosti da pišemo na klasične teme na klasičan način. Prevodiocu i izdavačima treba cestitati na dobrom izboru i prijevodu (na hrvatski jezik). Međutim, uprkos njenim dobrim stranama knjiga je od ograničene koristi za nemuslimansku publiku jugoistočne Evrope jer tretira pitanja koja postavlja zapadni čitalac. Sada kada imamo ovaj primjer očekivati je da će neko od bosanskih poznavalaca islama napisati slično štivo koje će dati odgovore na ona

¹ Tek nedavno se pojavila skraćena verzija Ibn Redžebovog komentara pedeset hadisa koje su izabrali imam En-Nevevi i sam autor.

pitanja koja o islamu i muslimanima najčešće postavljaju nemuslimani i mediji u ovom dijelu Evrope.

Konacno, cilj ovoga kratkog osvrtu nije cjeloviti prikaz ovoga djela i informacija i sudova izrecenih u njemu. S obzirom na broj obradenih pitanja za tako šta potrebno je mnogo prostora. Dovoljno je kazati da je profesor Esposito i u ovom djelu ostao vjeran svojoj orijentaciji korektnog predstavljanja islama i muslimana. I makar se ne mogli složiti u svemu sa autorom, tacno je da u njegovim recenicama muslimanski citalac uglavnom prepoznaje vjeru, kulturu i zajednicu kojima pripada, što mu obicno ne polazi za rukom kada su u pitanju djela vecine zapadnih islamologa.

... I knjiga koju su trebali napisati Bošnjaci

Milorad Tomanic. *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*. Beograd: Medijska knjižara Krug, 2001, 251 str.

Naslov ove knjige u dobroj mjeri odražava njen sadržaj mada u nekim dijelovima autor dokumentuje i analizira i dešavanja izvan Srpske pravoslavne crkve (SPC) u zadnjih 25 godina. To je posljedica autorove inicijalne nakane da napiše cjelovitu hronologiju ukupnih dešavanja u tom periodu vezanih za neuspjeli projekat Velike Srbije, od cega je vrlo rano odustao. Shvativši da bi to bila 'višetomna enciklopedija srpskog zanosa, ludila i stradanja tokom 80-ih i 90-ih godina' odlucio se pozabaviti 'ljudima u crnom' koji su pomogli srpskoj ratnoj mašini da pocini mnoge zlocine i u crno zavije dobar dio svoga susjedstva.

Autor je u izlaganju materije sistematican i temeljit a slijedi uglavnom hronologiju dogadanja. Pažljivo je u biblioteci SPC-a išcitao sva relevantna izdanja iz problematiziranog perioda (i nakon objavljivanja ove knjige postao *persona non grata* u istoj). Rezultat je knjiga-optužnica protiv vecine² kako vjerskog tako i politickog establišmenta u Srbiji sa mnogo imena (ukljucujuci Zorana Đindica i Vuka Draškovića) i citata. Posebnu vrijednost ove knjige cini 311 fusnota koje citaocu olakšavaju lociranje najpoznatijih izjava srpskih politicara i vjerskih voda u posljednjih dvadeset godina poput onih: 'Srbi su lud narod!', 'Ovaj narod niko ne sme da bije!', 'Praštamo vam što ste nas ubijali, ali ne možemo da vam oprostimo ako nas prisilite da vas ubijamo',³ i tome slicno.

Knjiga je podijeljena u oko 65 podnaslova koji tretiraju gibanja na srpskoj a posebno srbijanskoj politickoj i vjerskoj sceni od ranih osamdesetih godina 20. stoljeca do proljeca 2001. Ona razgolicuje kontradiktornost srpskih razmišljanja o podjeli Jugoslavije sve do danas: «Isti princip nije važio za sve teritorije nad kojima se želelo dokazati srpsko vlasništvo. Ili, kako to rece Olivera Milosavljevic u svom duhovitom, ali jetkom komentaru: 'Za Kosovo je jedino istorijski princip bio demokratski, za Srbe u Hrvatskoj etnicki, za Srbe u BiH katastarski, za Dubrovnik su argumenti traženi u kratkoj pripadnosti Hrvatskoj, za Vojvodinu opet etnicki, za Zadar, Karlovac, Vukovar, ... argumenti nisu ni traženi' (str. 82)».

² I u danima najveće homogeniziranosti srpskog naroda bilo je glasova razuma unutar same SPC, kao što su bili mitropolit zagrebacko-ljubljanski i cele Italije Jovan ili dr. Radovan Bigovic. No i oni u crkvi kao i autor ove knjige u medijima bili su i, nažalost, još uvijek ostali margina u srbijanskom javnom životu.

³ Zapravo rijeci bivšeg izraelskog premijera Golde Mejer koju je citirao jedan visoki zvanicnik SPC-a.

Osnovna teza knjige je da je SPC pomogla opravdavanju zlodjela nad nesrbima i omogućila srpskim zlocincima da sebe umjesto kao lopove i ubice vide kao narodne heroje (str. 6). Arkan je, prema knjizi, govorio da je 'najveci miljenik Patrijaršije i da je njegov vrhovni komandant licno patrijarh Pavle. Sa sobom je uvek nosio sliku sv. Nikole na kojoj je stajao patrijarhov potpis' (str. 92). Vladika osjecko-poljski i baranjski Lukijan Vladulov je krstio njegovu vojsku, a vladika Atanasije Jevtic ga je 1992. nazivao junakom. SPC je u najvišim zvanicnim izjavama 'sa punom moralnom odgovornošću' negirala postojanje logora za žene i njihovo silovanje u Republici Srpskoj. S druge strane nikad nije nedvosmisleno osudila niti ijedan masakr niti rušenje ijedne džamije (pa ni kamenovanje pokušaja obnove Ferhadije u B. Luci 6. maja 2001.). Naprotiv, srpski zlocini u Bosni objašnjavani su 'gnevnom osvetom, izbezumljenošću i raspamecenošću pojedinaca' (str. 108). Mitropolit Amfilohije je Biljanu Plavšić nazivao novom kosovskom djevojkom, a Karadžica i Krajišnika proglasio za cuvare Srba i srpske duše (str. 113) i to 1993. kada su odbacili Vens-Ovenov plan za BiH.

Posebnu ulogu SPC odigrala je u zastrašivanju Srba i njihovoj psihološkoj pripremi za rat. Primjera radi, vladika Filaret, koji je jedno vrijeme bio zamjenik saveznog jugoslovenskog ministra vjera, se pojavio u udarnom dnevniku RTS sa djecijom lobanjom u ruci i ispricao da su Muslimani pred živom majkom sekirom odsjekli glavu njene djevojčice. Pokazao je i sjekiru kojom je to navodno učinjeno. Kada su novinari *Ilustrovane politike* kasnije zatražili da uslikaju tu lobanju vladika je odbio. Filaret je i lik sa famozne slike iz Hrvatske na kojoj sveštenik u mantiji drži mitraljez preko ramena.

Za bosanske citaoce od posebnog su interesa oni dijelovi knjige koji govore o odnosu SDS-a i SPC. O tom odnosu autor bilježi: «Poznato je da su velikodostojnici SPC, poput nekakvih supervizora, bili prisutni na skoro svim zasedanjima Skupštine RS. Episkopi SPC, ali i političari i generali iz rukovodstva bosanskih Srba, isticali su izuzetno dobru medusobnu saradnju. Krajem aprila 1993. godine mitropolit dabrobosanski Nikolaj Mrda da je intervju u kojem je izjavio da general Mladic prihvata sve njegove predloge...» Radovan Karadžić je sa svoje strane izjavio: «Naše sveštenstvo je prisutno u svim našim razmišljanjima i odlukama, a glas Crkve se sluša kao glas najvišeg autoriteta.» (str. 118-119).

Jezik kojim je knjiga napisana je književno-novinarski sa mnoštvom emocija, sarkazma i slikovitog izražavanja. S obzirom na veliki broj licnih imena i naziva mjesta detaljan indeks bi bio važno poboljšanje u drugom izdanju.

Za pisanje nekih knjiga potrebno je više intelektualne hrabrosti nego umijeca. Ovo je sigurno jedna od tih knjiga. Njen autor zaslužuje sve čestitke i za hrabrost i za preciznost u dokumentovanju 'opcepoznatih' stvari o SPC i njenoj ulozi u posljednjih dvadeset godina. Milorad Tomanic je rođen u Doboju 1961. Od 1973. živi u Beogradu gdje je završio orijentalistiku. Slobodni je novinar liberalnog usmjerenja a ovo mu je prva knjiga. Postoje dobre šanse da dijelovi ove knjige budu prevedeni na engleski jezik u okviru jednog od projekata međunarodne saradnje.

A. Alibašić

Napomena: tekst je objavljen u *Novom muallimu*, ljetu 2004.